

GESCHIEDENIS VAN DE FRUITTEELT IN HET LAND VAN NEVELE

De fruitteelt was bij onze voorouders een niet onbelangrijke bron van inkomsten. Noten en enkele appel- en perensoorten konden lange tijd bewaard worden en waren levensnoodzakelijk als aanvullend voedsel.

Vóór de Gallo-Romeinse periode groeide er bij ons geen ander fruit dan wat in het wild voorhanden was. Dit was beperkt tot appelaars, krikelaars en hazelnoten.

De Romeinen brachten de fruitteelt naar onze regionen mee. Bij een Gallo-Romeinse villa hoorde een fruitgaard en de Romeinen leerden onze voorouders de techniek van het enten van fruitbomen aan.

Karel de Grote laat tijdens zijn regeerperiode in de hovingen van zijn villa verscheidene soorten appels, peren, pruimen, perziken en kersen aanplanten. Zo kennen we van toen al enkele namen van appelsoorten zoals: **gozmaringa, crevedella, spirauca en geroldinga.**

De fruitteelt werd belangrijker tijdens de late Middeleeuwen. Vooral het aantal appel- en perenrassen steeg sterk in deze periode. Vanaf de 14e eeuw werden ook aardbeiplanten vanuit het wild in tuinen aangeplant.

De aardbei zoals wij die nu kennen is ongeveer twee eeuwen oud. Vanaf het midden van de 20ste eeuw zal ze vooral om en rond Landegem geteeld worden.

In Nevele gaan de vroegste sporen over fruitteelt terug naar de eerste helft van de 15de eeuw. In 1412 vinden we de oudste vermeldingen terug van enkele fruitsoorten die in Nevele werden geteeld. De vier vermelde soorten zijn appelaars: **sciuin, schivuinghe, grauuen haegelinc en ritsaerde.** Deze laatste is haast zeker de variëteit Rutsaerts, Ruisschaard of Ruyschaert, die vanaf 1559 in West-Vlaanderen wordt vermeldt.

In een boedelbeschrijving in de registers van de Schepen van Gedeele van 15 mei 1415 lezen we dat bij het overlijden van Olivier De Neve zijn weduwe Zoetkin van Ypre en zijn andere erfgenamen vier fruitbomen in het Land van Nevele, een boom keizerinnen in het Land van Waas en nog een andere boom in Vinderhoute, samen in eigendom bleven houden.

Een pachtcontract van 21 januari 1453 van een hofstede in Deurle vermeldt dat de jaarlijkse pachtsom 20 pond groten bedraagt plus de helft van de opbrengst van het duifhuis, plus het fruit van een appelaar en een perelaar en de helft van het ander fruit.

Deze fruitsoorten werden naar de markt gebracht in de steden. In Gent lag de fruitmarkt achter de Sint-Niklaaskerk, tussen de kerk en het latere postgebouw.

Deze plaats werd ook de de **fruyteniersmaerct** genoemd. De meeste Gentse fruitverkopers woonden er. Men noemde hen **fruyteniers** of **freyteniers**. In een reglement uit 1357 lezen we dat wie fruit invoerde langs het water of over de weg om het in kleine hoeveelheden te verkopen, verplicht was dit te doen op de voorziene fruitmarkt mits betaling aan de nering van de vastgestelde rechten.

Dankzij het onderzoek van de Gentse historicus Daniel Lievois naar de woonplaats van de fruitleveranciers op de Gentse fruitmarkt kunnen we ons een idee vormen van enkele van de toen bestaande fruitstreken. Zo vond hij fruitleveranciers terug uit Zeeland (Sluis en Hoeke), Zaamslag, Baaigem, Sint-Gillis-Waas, Ruppelmonde, Zottegem, Niepkerke (Nieppe in Noord-Frankrijk aan de Leie) en Nevele.

Op de zuidzijde van de markt stond het **fruteniers-huus** waar het ambacht van de fruiteniers zetelde. Het gebouw werd in 1906 gesloopt voor de aanleg van de nieuwe Sint-Michielsbrug.

Een rekening van 16 november 1448 vertelt ons welke soorten appels en peren er toen door een handelaar in Gent te koop werden aangeboden, namelijk: “vier manden **keyserpeeren**, drie manden **peeren van huwiers**, vier manden **craypeeren** en twee manden **nevelsche surreelen**.”

Interessant is ook een rekening van 9 juli 1463 waarin we een opsomming terugvinden van te koop aangeboden appels: “Vercocht 21 manden appelen: te weten negen manden **oegelinghen**, vier manden **crolrettinghen**, vier manden **groeninghen** ende vier manden **stininghen**,

Het tijdstip van de appelverkoop laat vermoeden dat het hier gaat over onrijpe vruchten. Dit was in de Middeleeuwen niet ongewoon. Men perste het sap uit onrijpe vruchten en liet het enkele dagen gisten. Daarna werd het als **fruytvergus** gepresenteerd op de spijskaart van de hoge adel en de vorsten zoals blijkt uit een Gentse stadsrekening van februari 1498. Het was een Middeleeuwse smaakmaker die sterker smaakte dan azijn. Tot in de 17de eeuw werd het courant gebruikt.

Enkele namen van peren vinden we terug in een akte van 29 december 1455. Zo kreeg Kathaline sGheents machtiging van haar echtgenoot om met Heinric van Landeghem een aankoop van 25 manden peren af te sluiten voor een totale waarde van ii ponden grooten. De bestelling bestond uit: “2 manden **wackerzelen**, 6 manden **keyserpeeren**, 5 manden **peeren van ywiers**, 6 manden **kerkinghen** en 6 manden **craypeeren**.”

In zijn ‘Peren voor miljoenen. De geschiedenis van hout- en smoutpeer tot beurré en doyenné’ die in 1979 verscheen, vermeldt de auteur Herman Vandommele, de namen van enkele perensoorten die hij terugvond in een rekening van de abdij van Averbode in 1434.

Interessant hierbij is wel de korte beschrijving die hij van sommige peren geeft: **juetpeer** (een sappige, zoete zomerpeer), **boenenpeer** (een peer met boongroene kleur en gladde schil), **carduweel** (een peer met een kruidige kaneelsmaak), **smoutpeer** (een kleine bruine zomerpeer die snel buikziek wordt), **venuspeer** (een soort die goed geleet op een Romeinse soort in de vorm van een vrouwenborst), **jacobspeer** (een zomerpeer die rond 25 juli - Sint-Jacob - rijpte), **wollepeer** (een winterpeer met ruwe schil), **garsnypeer** (soort waarvan het vruchtvlees met varkensvet werd vermengd tot een soort pommade), **zaruweelpeer** (afkomstig uit Nijvel/Nivelles in Brabant).

Verder noteerde hij nog namen als: **wilcken**, **alaerts**, **wackerzeel** en **henyerspeer** die, volgens hem hun naam te danken hadden aan een boomkweker die hen veredelde of gewoon een koopman die hen verhandelde.

In deze opsomming valt voornamelijk de naam **zaruweelpeer** op als afkomstig uit Nijvel, een naam die doet denken aan de **surreelpeer** uit Nevele. Hetzelfde geldt voor de **henyerspeer** die doet denken aan ywiers en huwiers waarvan we weten dat ze door Nevelse fruitkwekers op de Gentse markten werden geënt.

In Nevele kweekte men dus peren van Aywières of van Ywiers afkomstig van de abdij van Aywières te Lasne in Waals-Brabant, waar toen kruiden en vooral fruitbomen werden gekweekt.

Huwieren zijn dus een perensoort die afkomstig was uit deze abdij. Dit betekent dat men in het middeleeuwse Nevele contacten onderhield met de abdijen uit het huidige Waals-Brabant waar aan fruitteelt werd gedaan.

Tussen 1481 en 1489 leverden de Nevelaars Willem van der Ween, Joost de Weert, Heynric de Wet en Heynric Wittewronghele appels en peren, waaronder **huwieren** en **nevelsche surreelen** op de Gentse fruitmarkt.

De hiervoor vernoemde Willem vander Ween verkocht in 1489 de opbrengst van zes jaar van een perelaar op zijn hof in Nevele aan de Gentse fruithandelaar Jan de Sceppere. De Sceppere, die op het einde van de 15de eeuw ook deken was van de Gentse fruiteniers, bezat in Nevele twee perelaars en een appelaar die hij in 1492 voor een periode van vier jaar verhuurde aan Olivier vanden Briele.

De overeenkomst tussen beiden leert ons iets meer over de manier waarop het fruit toen werd verpakt. Zo diende de huurder in te staan voor het nodige stro en de wissen om het fruit in gevlochten manden te verpakken. Vermoedelijk hield dit in dat de manden ter plaatse werden gevlochten. Het stro zorgde voor een ideale conditionering en bescherming tegen het schokken tijdens het vervoer. De prijzen van het fruit schommelden van jaar tot jaar en waren vooral het resultaat van op voorhand gemaakte afspraken. Peren waren tweemaal tot driemaal zo duur als appels.

In de landboeken van onze dorpen vinden we weinig sporen van fruitteelt in onze streken. Wel vinden we enkel toponiemen terug die hiernaar zouden kunnen verwijzen zoals: de mespelare, de kriekerije, pereboomstede, pereboomstuk, enz.

De gegevens die we terugvinden in boedelbeschrijvingen van de overledenen uit het Land van Nevele laten niet echt een bloeiende fruitteelt vermoeden tot aan de 17de eeuw.

Pas in 1651 vonden we voor het eerst een voorraad appels vermeld bij een overlijden, namelijk dit van paardenboer Antonius Vanhoucke op de Heirenthoek in Landegem.

De staat van goed van paardenboer Livinus Claeys uit Hansbeke uit 1667 vermeldt dat op het perceel grond van zo'n 300 roeden groot waarop zijn woning stond, naast een schuur en een ovenbuur er ook fruit- en andere bomen stonden.

Anderzijds bezat ook wever-keuterboer Karel Van Huffel uit Nevele, die overleed in 1673, een bogaerdeken. Ook keuterboer Maurits Van Daele uit Lotenhulle, overleden in februari 1714, bezat enkele jonge fruitbomen.

De appels werden bewaard in de kelder, in een kamer of soms ook op de zolder. Vanaf de 18de eeuw neemt het aantal vermeldingen van appelvoorraden toe. Van een eventuele voorraad peren vonden we geen enkele vermelding terug.

Vanaf 1740 zien we dat in de boedelbeschrijving niet alleen de voorraad appels vermeld wordt maar ook al tfruyt op den bogaert (1740) de appels op boomen (1787) of appels op boomgaard (1791) enz.

Het valt op dat bij de onderzochte staten van goed er nergens nog appelvoorraden vermeld zijn na de jaarwisseling. Dit zou er kunnen op wijzen dat de bewaarperiode van de toen geteelde soorten toch eerder beperkt was.

In het historische Land van Nevele vonden we slechts één persoon terug die bekend stond als ‘**fruytverkoopster**’ namelijk Janneke Boom. Ze was de weduwe van cleermaecker Pieter Succaet (†maart 1681) op de wijk Veldeken in Nevele en ze overleed aldaar op 11 december 1682. Naast handelaar in fruit was ze ook kleermaakster.

Op het einde van de 17de eeuw werden op het Poeselse kerkhof fruitbomen aangeplant. Op 27 maart 1680 plantte men er 20 notelaars. De kerkrekening van 1729 maakt ook gewag van de opbrengst van appelaars op het kerkhof. Het kerkhof leek in die tijd meer op een boomgaard dan op een dodenakker. In 1753 wordt voor het laatst melding gemaakt van de verkoop van fruit afkomstig van het Poeselse kerkhof. In dat jaar werden ook de laatste notelaars omgekapt en verkocht.

Tijdens de Middeleeuwen was het Land van Nevele blijkbaar belangrijker als fruitstreek dan men tot nu toe had gedacht. Dat vier handelaars uit Nevele hun koopwaar in Gent gaan aanbieden op het einde van de 15de eeuw wijst op een bloeiende en winstgevende nevenactiviteit van een (weliswaar klein) deel van de Nevelse bevolking.

De schaarse bronnen waarover we beschikken wijzen wel niet op een voortzetting van deze activiteit tijdens de 16de en 17de eeuw.

Vanaf de 18de eeuw mogen we aannemen dat op het perceel grond waarop de hoeve woning stond een lochting en een boomgaard of de aanplanting van één of meerder fruitbomen aanwezig was. De kaarten van Ferraris (1777) zijn hiervan een duidelijk bewijs. Alhoewel, zoals reeds hiervoor vermeld, de landboeken weinig of geen melding maken van boomgaarden staan ze bijna overal rond de hoeven afgebeeld.

Deze uitbreiding van de fruitteelt zal in onze streek zijn hoogtepunt bereiken vanaf de tweede helft van de 19de eeuw tot aan het uitbreken van de Tweede Wereldoorlog.

Landegemnaar André Stevens deed een studie omtrent het boomgaardenbestand midden de 19de eeuw aan de hand van de leggers bij de Popp-kaarten.

De boomgaarden zorgden voor aantrekkelijk landschap op ons platteland. Merendree telde toen 296 boomgaarden, gevolgd door Nevele met 293, Hansbeke 286, Landegem 243, Vosselare 108 en tenslotte Poesele met 86 boomgaarden.

In Landegem is 6% van de totale oppervlakte bedekt met boomgaarden, voor Nevele en Poesele is dit 5,4 %, Merendree 5 %, Hansbeke 4,5 % en tenslotte Vosselare 4,3 %. Ettelijke boomgaarden in Nevele en omgeving haalden een oppervlakte groter dan 1 ha, met als topper een boomgaard van 3 ha 15,80 are in eigendom van Ludovicus Meheus, stoker uit Olsene. Vele dreven naar de hoeven werden met fruitbomen (vooral notelaars) beplant en werden in de kadastrale leggers als boomgaard meegeteld.

De bloei van de fruitteelt in de 19de eeuw werd nog aangewakkerd door de komst van het spoorwegennet (hier in 1838). Met treinhalttes in Landegem en Hansbeke werd het transport vergemakkelijkt en werden mogelijkheden geboden voor uitvoer naar het buitenland, vooral Groot-Brittannië.

Tot aan het begin van de Tweede Wereldoorlog was er in haast alle dorpen een 'inpak', dit is een verzamelplaats waar het fruit naartoe werd gebracht en dat door een handelaar tegen vergoeding verder werd vervoerd ofwel naar gevestigde fruithandelaars ofwel naar de markten. Later kon men met zijn fruit terecht bij fruithandelaars die de markten aandeden zoals bij ons deze van Gent, Brugge en Kortrijk.

In de jaren zestig gaf de Belgische overheid premies voor het rooien van de hoogstamboomgarden wat het definitief einde betekende van de klassieke fruitteelt.

Laat ons nog even terugkeren naar Landegem. In 1884 werd daar in de Stationsstraat het **Etablissement Horticole Jules T'Hooft** opgericht. Naast sierplanten, bessenstruiken en fruitbomen kweekte en voerde het bedrijf tot aan de Tweede Wereldoorlog uit naar diverse landen van Europa. Ze zorgen er ook voor dat bepaalde regionale fruitsoorten een verspreiding kregen tot ver buiten de regio.

De bekendste fruit uit het Land van Nevele soort is ongetwijfeld de appelsoort **Trezeke Meyers**, genoemd naar Isabelle Theresia Coppens, met roepnaam Trezeke, de echtgenote van Pieter De Meyer die vanaf 1815 hovenier was op het kasteel van de familie de Kerckhove d'Ousselghem (kasteel Mahy). De appel werd een eeuw geleden ook de **Landegemse belle Fleur** genoemd.

Jules T'Hooft kwam zelf ook met twee nieuwe variëteiten op de markt; in 1925 de **Thoofts Reinette** en omstreeks 1935 een nieuwe pruimensoort die hij **Madame T'Hooft** doopte.

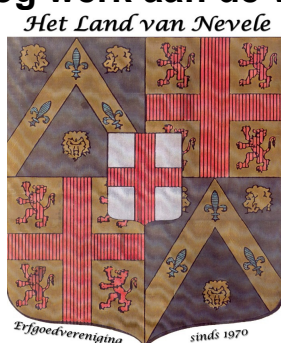
Op de Landegemse boomgaarden stonden vroeger ook veel vroege kersen, de lindekers, die daarom in de volksmond de **Landegemse lindekers** werd genoemd. Nog in Landegem waren er de **Kerreboeken**, een pruim die een variant is van de eierpruim Belle de Louvain.

Tussen de kasteelheren en de bewoners van de luthoven op het platteland ontstond een zekere rivaliteit om met een nieuwe fruitvariëteit te kunnen uitpakken. Zo kwam in Landegem de plaatselijke dokter Gustaaf Kluyskens met een nieuwe soort op de markt die hij **Drij Koningenpeer** noemde omdat ze bewaarde tot na nieuwjaar.

Appelvariëteiten vonden we o.a. in Sint-Martens-Leerne, de **Godelieve Hegmans** een variëteit die prof Adriaan Hegmans van het Pannenhuis naar zijn dochter noemde. In Hansbeke kenden we de **Union Vainqueur**, in Poeke en Ruiselede de **Winterpardijs**.

'**Medaille d'Été**', was een vroege perenvariëteit geënt door Alfons De Boever uit Poesele en de **Poeselse Blauwkes**, een vroege kleine blauwe pruimensoort.

Ongetwijfeld zijn/waren er nog vele plaatselijke variëteiten, daarom is dit verhaal nooit af. Er is dus nog werk aan de winkel.

@André Bollaert, 27 september 2025

Niets uit deze tekst mag gepubliceerd of verspreid worden zonder de toelating van de auteur.